

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้กำหนดให้การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นนโยบายที่สำคัญของการพัฒนาสาธารณสุขของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากได้ตระหนักถึงปัญหาความต้องการขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิมนุษยชนเบื้องต้นของคนทุกคน และปัญหาความไม่เสมอภาคของการให้บริการสาธารณสุขของรัฐ กิจกรรมหลักของการสาธารณสุขมูลฐานประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยมีการสนับสนุนจากภาครัฐ อันได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกฝ่าย

ถึงแม้ว่ารัฐจะขยายบริการสาธารณสุขและสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งสถานบริการสาธารณสุขและโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการบัตรสุขภาพ โครงการรักษาอนามัย และโภชนาการ แต่ยังมีประชากรจำนวนมากที่ยังต้องการการดูแลช่วยเหลือในการแก้ปัญหาสาธารณสุข โดยเฉพาะประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าประชากรที่มารับการตรวจรักษาในแผนกผู้ป่วยนอกมีอัตราป่วยด้วยโรกระบบย่อยอาหาร 84.9 ป่วยด้วยโรคติดเชื้อและปรสิต 71.9 ต่อประชากร 1,000 คน ประชากรจำนวน 944,329 คนต่อปีที่ป่วยและพักรักษาในโรงพยาบาล (กระทรวงสาธารณสุข, กองสถิติสาธารณสุข 2528:1) โรคที่พบมากที่สุดคือ โรคลำไส้อักเสบ รองลงมาคือไข้เลือดออก โรคปอดอักเสบ โดยที่ปัญหาสุขภาพดังกล่าวสามารถป้องกันและรักษาให้หายจากโรคได้ ถ้าประชาชนได้รับการดูแลและได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง

เมื่อประชาชนเกิดความเจ็บป่วย ย่อมคาดหวังจะได้รับบริการสาธารณสุขจากรัฐทุกรูปแบบ ต้องการการรักษาพยาบาลเฉพาะสาขาโดยแพทย์และพยาบาลที่เชี่ยวชาญเฉพาะโรค ต้องการการวินิจฉัยโรคอย่างถูกต้องด้วยเครื่องมือทางการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพ ต้องการการดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องตลอด 24 ชั่วโมง ความพร้อมของบริการสาธารณสุขดังกล่าวมีอยู่ในโรงพยาบาลศูนย์ในส่วนภูมิภาค ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโรงพยาบาลศูนย์ 4 แห่ง ที่มีจุด

มุ่งหมายของการจัดตั้งเช่นเดียวกัน คือเพื่อให้บริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพ จัดหาและพัฒนาเครื่องมืออำนวยความสะดวก และแนะแนวให้ประชาชนใช้บริการต่อเนื่องจากสถานบริการสาธารณสุขในชุมชน (กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานปลัดกระทรวง 2528:3) แต่ในปัจจุบันโรงพยาบาลศูนย์ยังต้องให้บริการรักษาพยาบาลในโรคง่าย ๆ อยู่ ผู้ป่วยมารับบริการในโรงพยาบาลศูนย์โดยไม่ผ่านเข้าระบบการส่งต่อ (Referral System) เพราะประชาชนยังมีความนิยมและความเชื่อว่าจะได้รับบริการรักษาที่ดีกว่าสถานบริการอื่นในชุมชน สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็นเพื่อมารับบริการสาธารณสุขของรัฐ และโรงพยาบาลศูนย์ มีปริมาณผู้ป่วยมากอยู่ตลอดเวลา ในเมื่ออัตราแพทย์ พยาบาล ไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ป่วยและถึงแม้พยาบาลจะขาดอัตรากำลังพยาบาลยังต้องปฏิบัติงานอื่น ๆ เช่น ทำงานด้านการรักษาแทนแพทย์ พยาบาลต้องปฏิบัติงานประจำซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบ สิ่งเกิดอาการเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย และให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยที่มีอาการวิกฤต พยาบาลใช้เวลาส่วนน้อยในการดูแลผู้ป่วยตามความต้องการด้านร่างกาย และน้อยมากในการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ป่วย และญาติ และน้อยมากที่สุดคือการให้สุขศึกษาแก่ผู้ป่วย (กระทรวงสาธารณสุข, กรมการแพทย์ 2514:13) โดยแท้จริงแล้วหน้าที่ของพยาบาลประจำการในโรงพยาบาลศูนย์จะต้องปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลต่าง ๆ เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยในความรับผิดชอบ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ป่วยสามารถดูแลตนเองได้อย่างต่อเนื่องทั้งเมื่ออยู่ในโรงพยาบาลและเมื่อกลับบ้าน

หากพยาบาลละเลยการบริการและขาดการคำนึงถึงความสำคัญของบริการในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ย่อมเกิดผลลัพธ์ที่เป็นอันตรายและเป็นปัญหาที่สำคัญคือ ผู้ป่วยในโรงพยาบาลได้รับบริการเพียงการรักษาพยาบาลอย่างครบถ้วนตามแผนการรักษาของแพทย์เท่านั้น ผู้ป่วยอาจหายจากโรคที่เป็นอยู่แต่ยังคงความพิการของอวัยวะหรือได้รับความพิการอันเป็นผลจากการรักษาในโรงพยาบาล ผู้ป่วยกลับบ้านโดยขาดความรู้ในการปฏิบัติตนเพื่อการมีสุขภาพที่ดี ในไม่ช้าประชาชนจะกลับเข้าสู่โรงพยาบาลเดิมหรือโรคใหม่เป็นวัฏจักรอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การปฏิบัติการพยาบาลเป็นงานที่ต้องรับผิดชอบสูง เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีความต้องการขั้นพื้นฐานเป็นหลัก พยาบาลต้องดูแลผู้ป่วยในฐานะบุคคลทั้งคน โดยที่ต้องมองไต่หาของผู้ป่วยทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดความเจ็บป่วยพยาบาลต้องปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการ ชนิด และปริมาณของความต้องการการดูแลผู้ป่วยแต่ละคนซึ่งแตกต่างกันตามการวินิจฉัยโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกาย จิตใจ พยาบาลต้องวางแผนการพยาบาล ปฏิบัติการพยาบาลเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของผู้ป่วยแล้วติดตามประเมินผลและปรับแผนการพยาบาลให้เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละคน (สมจิต หนูเจริญกุล 2518:11)

กิจกรรมพยาบาลในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นกิจกรรมที่พยาบาลสามารถปฏิบัติได้ในบทบาทอิสระ โดยต้องใช้ความคิดริเริ่ม ความตั้งใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพที่ดีแก่ประชาชน หากพยาบาลสามารถผสมผสานกิจกรรมหลักทั้ง 4 ประการในการดูแลผู้ป่วยแล้ว ก็เปรียบเสมือนพยาบาลปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะพยาบาลวิชาชีพได้อย่างครบถ้วน

จากความสำคัญของกิจกรรมพยาบาลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาว่า ในสภาวะที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบปัญหาสุขภาพอนามัยอันเกิดจากโรคที่สามารถป้องกันได้ และเมื่อเข้ารับบริการรักษาในโรงพยาบาล ซึ่งมีความพร้อมทั้งในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ด้านการรักษาพยาบาล มีทีมสุขภาพร่วมในการรักษาพยาบาล จากสภาวะต่าง ๆ นี้พยาบาลประจำการระดับวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในแผนกตลยกรรม แผนกอายุรกรรม แผนกสูติรีเวชกรรม และแผนกกุมารเวชกรรม ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยหรือไม่ พยาบาลมีปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลเหล่านั้นอย่างไร คาดว่าข้อมูลที่จะได้รับจากการวิจัยจะได้นำมาประกอบการพัฒนาสมรรถภาพการปฏิบัติการพยาบาลในโรงพยาบาลศูนย์ และตอบสนองต่อการจัดบริการพยาบาลตามนโยบายสาธารณสุขของชาติได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพ ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วย ของพยาบาลประจำการกับประสบการณ์ทำงานและแผนกที่ปฏิบัติงาน
3. เพื่อศึกษาปัญหาการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัญหาของการวิจัย

1. การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพ ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นอย่างไร
2. ประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกัน และสถานที่ปฏิบัติงานที่แตกต่างกันของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ - ด้านการป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยหรือไม่
3. ปัญหาการปฏิบัติกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพคืออะไร

สมมติฐานการวิจัย

เนื่องจากพยาบาลต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดกับมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ทำให้

พยาบาลมีโอกาสนำปฏิบัติงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชนได้มากกว่าบุคลากรอื่นในทีมสุขภาพ แนลโรล และบัสเชอเรีย (Narrow and Buscllier 1982:2) กล่าวว่าหน้าที่หนึ่งของพยาบาลคือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อคงไว้และยกระดับสุขภาพอนามัยที่ดีในด้านร่างกายและสังคม คำกล่าวนี้สอดคล้องกับ เวอร์จิเนีย แฮนเดอร์สัน (Verginai Handerson) 1973:66) ที่กล่าวว่า พยาบาลทุกคนมีหน้าที่ช่วยเหลือบุคคลทั้งยามปกติและยามป่วยใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพหรือการส่งเสริมให้หายจากโรค ให้บุคคลกลับเข้าสู่สภาวะช่วยเหลือตนเองโดยเร็วที่สุด ดังนั้นหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาลจะต้องสามารถผสมผสานการปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพให้แก่ผู้ป่วยที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ พยาบาลสามารถปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้านนี้ได้โดยบทบาทอิสระ โดยต้องมีความตั้งใจ มีความคิดริเริ่ม และตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพที่ดีแก่ประชาชน จากแนวเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

1. การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วย ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงานและแผนกที่ปฏิบัติงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาในโรงพยาบาลศูนย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แห่ง คือ

โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา

โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี

โรงพยาบาลขอนแก่น

โรงพยาบาลอุดรธานี

2. ตัวอย่างประชากร คือพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในแผนก ศัลยกรรม แผนกอายุรกรรม แผนกสูติ-นรีเวชกรรม และแผนกกุมารเวชกรรม ของโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีได้คำนึงถึงอายุ วุฒิการศึกษา

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การศึกษากิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพียงอย่างเดียว

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยถือว่าคำตอบของพยาบาลเกี่ยวกับกิจกรรมพยาบาลที่ได้ปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่เลือกนั้น เป็นกิจกรรมพยาบาลที่ได้ปฏิบัติต่อผู้ป่วยอื่น ๆ ด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลของพยาบาลประจำการระดับวิชาชีพในโรงพยาบาลศูนย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วย
2. เพื่อเป็นข้อมูลประกอบแก่ผู้บริหารในการจัดบริการพยาบาล ตลอดจนจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในอันที่จะเอื้ออำนวยให้พยาบาลสามารถปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. กิจกรรมพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ (Promotion) หมายถึง การปฏิบัติการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วยและญาติ โดยมุ่งการคงไว้และหรือยกระดับสุขภาพอนามัยที่ดี ตลอดจนมุ่งให้ผู้ป่วยและญาติสามารถทำการส่งเสริมสุขภาพได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลครอบคลุม การส่งเสริมสุขภาพกาย และการส่งเสริมสุขภาพจิต
2. กิจกรรมพยาบาลด้านการป้องกันโรค (Prevention) หมายถึง การปฏิบัติการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วยและญาติ โดยมุ่งการลดการเกิดโรค ลดการแพร่กระจายของเชื้อโรคและ

การทำลายเชื้อโรค การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลครอบคลุม การให้ภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวัง การเกิดโรค เทคนิคการแยกโรค (Isolation technique) เทคนิคการทำลายเชื้อ (Aseptic Technique and sterilization)

3. กิจกรรมพยาบาลด้านการรักษาพยาบาล (Curative) หมายถึงการปฏิบัติการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วยร่วมกับทีมสุขภาพอนามัย โดยมุ่งให้ผู้ป่วยสามารถทำการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ให้แก่ตนเองได้อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมพยาบาลครอบคลุมการรวบรวมข้อมูลผู้ป่วย การวินิจฉัยปัญหาสุขภาพอนามัย การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาลตามแผนที่วางไว้ การประเมินผลการพยาบาล

4. กิจกรรมพยาบาลด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitation) หมายถึงการปฏิบัติการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วยและญาติร่วมกับทีมสุขภาพอนามัย โดยมุ่งให้ผู้ป่วยและญาติสามารถทำการฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมพยาบาลครอบคลุมการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย การฟื้นฟูสมรรถภาพทางจิตใจ

5. แผนกศัลยกรรมหมายถึง หอผู้ป่วยต่าง ๆ ที่ให้บริการตรวจรักษาพยาบาลผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคที่ต้องรักษาด้วยการผ่าตัด ยกเว้นหอผู้ป่วยหนักศัลยกรรม

6. แผนกอายุรกรรมหมายถึง หอผู้ป่วยต่าง ๆ ที่ให้บริการตรวจรักษาพยาบาลโรคทั่วไปในผู้ป่วยที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ทั้งเพศหญิง เพศชาย ยกเว้นหอผู้ป่วยหนักอายุรกรรม

7. แผนกสูติ-นรีเวชกรรม หมายถึง หอผู้ป่วยต่าง ๆ ที่ให้บริการรักษาพยาบาลแก่หญิงหลังคลอดปกติ

8. แผนกกุมารเวชกรรมหมายถึง หอผู้ป่วยต่าง ๆ ที่ให้บริการตรวจรักษาพยาบาลทั่วไปในผู้ป่วยที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีลงมา ทั้งเพศหญิง และเพศชาย ยกเว้นหอผู้ป่วยหนักกุมารเวชกรรม

9. พยาบาลวิชาชีพ หมายถึง ผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาทางการพยาบาล หรือประกาศนียบัตรพยาบาลชั้นสูง และได้ขึ้นทะเบียนประกอบโรคศิลปะในสาขาการพยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในแผนกศัลยกรรม อายุรกรรม สูติ-นรีเวชกรรม กุมารเวชกรรม ของโรงพยาบาลศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ